

DADES PER A L'ESTUDI DE LA
SOCIETAT VALENCIANA DEL
SEGLE XVI: L'INVENTARI DE
BENS D'UN OBRER DE VILA
D'ALQUAS

Per Enric Juan Redal

"Dades per l'estudi de la societat valenciana del segle XVI: l'inventari de bens d'un obrer de vila d'Alaquàs.

Els inventaris de béns que realitzen els notaris a la mort del testador sobre la fortuna d'aquest són avui una de les fonts fonamentals per a conèixer la societat de l'època en que foren realitzats. Serà necessària la recuperació, classificació i estudi d'una gran quantitat d'inventaris dispersos en centenars de manuscrits dels notaris del País Valencià per aproximar-nos a la comprensió de la vida diària de les famílies de l'Antic Règim, mitjançant els béns que posseïen. Els ornaments, les ferramentes (eines) que utilitzen, el mobiliari, el vestuari, les terres, els llibres... permetran estudiar l'economia familiar en relació als diversos llocs geogràfics, en funció de les professions, en funció de la classe social a la que es pertany, etc. Al mateix temps permetrà profunditzar sobre altres aspectes com la llengua escrita, la història agrària, les antigues formes de dret foral, la procedència dels teixits emprats en la confecció dels vestits, les diverses formes de treball, etc. Els Protocols Notarials constitueixen, doncs, una font fonamental de la història i sorprèn el poc treball realitzat en aquest aspecte. Estem en la creença que l'estudi dels inventaris ajudaran al coneixement de la societat valenciana durant el segle XVI.

El que ara publiquem va pertanyer a un artesà, Pere Garcia, "mestre obrer de vila", natural i habitant d'Alaquàs, xicotet nucli de població de l'Horta de Valencià, a la fi de la primera meitat del segle XVI.

El document que a les darrereries transcrivim al final del nostre comentari, sobre el que hem basat el nostre treball, té 16 fulls i es conserva en el Ms. 3.089 de la Secció de Protocols del Arxiu del Regne de Valencia. Pertanygué que al notari d'aquesta ciutat D. Gaspar Gil.

L'inventari:

El 4 d'abril de 1530, Pere Garcia, "obrer de vila" d'Alaquàs, pel seu testament pronunciat davant d'En Gaspar Gil, notari de Valencia, deixava tots els seus béns, a parts iguals, al convent de freres mínims de l'Olivar d'Alaquàs i a l'Hospital General de València. A la seva mort, esdevinguda el mes de juny del 1543, es procedí, com era costum, segons els furs de València, a inventariar els seus béns mitjançant el nomenament de dos procuradors que representaren els drets de les institucions que es beneficiaven de l'herència (el Convent nomenà En Hieroni Aguilar, germà del senyor d'Alaquàs, mentre que l'Hospital General anomenà En Joan Vaziero, notari i síndic de l'esmentat Hospital. El benefici d'inventari és una figura de dret que s'atorgava als hereus per tal que poguessen acceptar l'herència sense quedar obligats a pagar als creditors del causant més del que importà aquella, segons l'inventari que es realitzava a l'efecte. Es tracta, doncs, d'un document jurídic que té com a missió fonamental que es reconeguen els drets dels hereus legítims. Per això, immediatament després de la mort del testador, el notari i procuradors procedien a inventariar tots els béns que pertanygueren a l'esmentada herència. Cal destacar la minuciositat de la seva actuació anotant fins als mínims detalls tot allò que hi havia a la casa.

Opinem finalment que si aquests documents arriben a relacionar-se un dia amb els estudis de demografia es convertiran en un recolzament bàsic i imprescindible per a conèixer la població i algunes de les variables que a nivell demogràfic l'afecten.

El present estudi té dues parts: a la primera realitzem un breu comentari del document en qüestió (la llengua en què està escrit, i els aspectes econòmics generals de la família), a la segona publiquem íntegrament el text amb les anotacions pertinents que'l fassen més comprensible, La publicació del document es deriva del fet de la seva utilitat intrínseca per a altres comentaris, sobre tot els lingüístics, aspecte en el qual nosaltres no estarem, llevat del cas que siga totalment necessari per a la comprensió de paraules o frases.

Alaquàs durant la primera meitat del segle XVI: marc històric

Situació i economia.-

Alaquàs és durant el segle XVI un xicotet nucli de població enclavat a L'Horta de València, en una posició limítrof envers a la mateixa. El seu terme està relacionat amb la constitució del Senyoriu d'Alaquàs durant V Edat mitja i està perfectament delimitat durant la primera meitat del segle XVI "segons que afronta de una part ab terme del lloch de Torrent e de altra part ab terme del lloch de Xilvella e de altra ab terme del lloch de Quart" (1).

La seva economia és fonamentalment agrícola, encara que la terrisseria tinga també gran importància (son nombroses les persones de professió "ollers" que apareixen als Protocols Notarials com a testimonis d'inventaris o com a compradors o venedors de terres). En realitat creem que es practica una economia mixta: l'olleria i el conreu dels camps seria practicada per una gran quantitat de famílies (no és difícil comprovar l'existència d'ollers que, a mes a mes, treballen els seus camps y conreen el cuc de la seda) (2). Tanmateix, malgrat l'importància del sector oller (els plats, les olles, les escudelles... tindran gran acceptació en tot el País Valencià fins a finals del segle XIX) (3) la major part de la població activa es dedica a l'agricultura simultàniament ad'altres ocupacions heretades de l'economia de pre-mercat i que ha estat prou freqüent fins a finals del segle passat en moltes de les poblacions de l'Horta de València (teixits, cuc de seda, fins i tot la destil·lació del vi -aparició als inventaris d'alambins-).

Els conreus més importants són la vinya i l'olivera en el secà (N. NO. i SO. de la població), mentre que en el regadiu (E. i SE.) es donaran el blat, l'alfals i d'altres hortalisses. Als voltants dels camps, les moreres proporcionen la fulla, aliment del cuc de la seda, i la llenya per a escalfar-se durant l'hivern. Altres cultius del Mòc són el cànem i el lli.

A l'indústria ollera cal afegir la de la rajola, molt important en aquells moments i que es va veure seriosamente afectada per l'expulsió dels moriscs a principis dels segle XVII (4). Ja durant la primera mitat del segle XVI els obradors estaven situats al lloc.

que encara avui es diu "plaça dels ollers" i els seus voltants (5). La distribució i venda d'aquests productes (fins a finals del segle XIX són freqüents en la documentació dels llibres parroquials els traginers) constitueixen l'altra forma de vida que, per suposat, s'integrava moltes vegades en la primera.

El nombre d'habitants i el marc urbà.-

Als voltants del 1543, moment en el que s'escriu el nostre inventari, Alaquàs s'acosta als 500 habitants, població que aniria augmentant al llarg del segle: al 1574 compta amb 145 veïns (quasi 600 habitants) arribant a vespres de l'expulsió dels moriscs (any 1609) a quasi 800 pobladors (6).

En el poble conviuen dues comunitats, la cristiana i la musulmana, separades per algunes construccions (un document del 1542 parla del "portal de la moreria") (7). Encara que no coneixem el total de persones que pertanyen a cadascuna comunitat creem que els moriscs són nombrosos, la qual cosa vindria avalada per la gran quantitat de noms àrabs que apareixen en la documentació com a compradors o venedors de terres, encara que calga tenir en compte que disminueixen al llarg del segle. Encara per 1520-1522 els moriscs d'Alaquàs tenen un paper assenyalat recolzant el seu senyor durant la guerra contra els agermanats (8); tanmateix uns pocs anys després es produeix la conversió de molts d'ells; creem que el fet es produeix a partir del 1534 i té relació amb la fundació del Convent de Santa Maria de l'Olivar, de l'ordre de frares mínims (9); des del 1540 hem llegit el qualificatiu "nou convertit" aplicat algunes vegades a persones dirigents de la moreria: "Mohamed Corrach, nou convertit, gendre del alfaquí Sotil".

Des del punt de vista de l'urbanisme Alaquàs es redueix al perímetre format pels carrers actuals de Pare Guillem, Carrer Major, Cura Forriol i València, amb una xicoteta prolongació paral·lela al carrer Major (carrer de les eres, dels ollers i San Miquel).

El carrer Major, camí ramader de pas divideix en dues parts la població. Es possible que separarà també les dues comunitats encara que, actualment no ho podem demostrar. A la part esque-

rra del carrer Major, venint des de València, quedaria la major part de la població, a la dreta els obradors dels ollers. Les séquies de rec assenyalariaien el perímetre del poble.

En quant al traçat dels carrers, que avui es pot seguir malgrat les transformacions dels últims anys, és irregular, típicament musulmà, sobre tot al nucli de població més antic (esquerra del carrer Major venint des de València). A la dreta del Carrer Major el traçat del carrers és més regular cosa la qual es podria deure's a una ordenació posterior.

Quant a les característiques de les edificacions més endavant parlarem de la casa del poble, que canvia poc respecte a l'actual; el 1543 els únics edificis importants són l'Església parroquial de l'Assumpció, el "castell" o residència del senyor i el Convent de la Verge de l'Olivar.

L'església de l'Assumpció, es construeix durant el segle XIV seguint les normes del gòtic català, o com alguns diuen, mediterrani, de nau única i capelles entre els contraforts. El castell o casa del senyor devia ésser una casa gran, possiblement emmurallada, posada a l'entrada del poble en el lloc que avui ocupa el palau construït a les darreries del segle XVI; per l'inventari que es realitza en 1543, a la mort del senyor d'Alaquàs En Jaume Garcia d'Aguilar coneixem les seues dependències: una gran entrada, estable per a tres animals i dos carros amb tots els seus aparells, celler, un habitacle per a guardar les eines de treball, tot això a la planta baixa. Al primer pis hi havia tres habitacions, el menjador i la cuina. A més cal esmentar "la sala", lloc on es guarden les collites i el "porche" o golfa. Sens dubte era la casa més gran del poble i, potser les seves fortificacions li valguessen el qualificatiu de "castell" que més tard també s'aplicaria a l'altra residència senyorial construïda pels anys vuitanta sel segle XVI. Quant al Convent de la Verge de l'Olivar sabem que abans del XVI existia una església, construïda possiblement al segle XIV; però que és ara, coincidint amb la fundació del Convent (1534), que es rejoyeneix la antiga església i es construeixen les restants dependències que integren el convent segons el contracte que el senyor de la vila En Jaume Garcia d'Aguilar signà amb el Provincial dels Mínims Gonzalo de Foix al mes d'abril del 1534 (10).

El Senyoriu

Pertany en 1540 a l'honorable En Jaume García d'Aguilar, cavaller de València, resident a la parròquia de Sant Martí i que fa fortuna invertint en cens que després cobra a diferents particulars i institucions. El senyoriu havia estat comprat a finals del segle XV per D. Jaume Garcia d'Aguilar, advocat, natural d'Alzira, que arribà a ocupar alts càrrecs en l'administració de la Corona d'Aragó en temps del rei En Joan II.

Territorialment, el senyoriu no és molt gran (3'99 km²) i encara que el senyor siga propietari de certes terres (domini útil), en altres casos sols es "senyor", és a dir, només té dreta sobre una part del producte de la terra (en espècie o en metàl·lic), a exercir alguna mena d'autoritat sobre els camperols del senyoriu (especialment l'autoritat judicial) i a mantenir certs monopolis (el del molí per exemple) dintre del territori senyorial. Però a les terres en què només eren senyors no posseïen la propietat sinó solament el "domini eminent", puix que els camperols tenien el "domini útil" de la terra la qual cosa els donava una sèrie de drets sobre aquesta (compra, venda, herència, conreu...) dels que ningú no els podia desposseir.

Al 1543 En Jaume García d'Aguilar era propietari a Alaquàs de unes 300 fanecades, terres principalment de secà situades en les antigues terres comunals ("el bobalar") i plantades de vinyes i oliveres; en el regadiu també té moreres, hortalisses i cereals. Ens sembla que dirigeix personalment la seva explotació: no hem trobat concessions d'arrendament i en el castell senyorial es fa menció de les habitacions dels jornalers que treballen les terres; al mateix temps, el senyor passa temporades al poble i hi fa construir algunes cases per als seus fills. Per altra part exerceix el poder jurídic, té el monopoli sobre el molí i el pa, rep un tant per cent dels fruits i cobra una quantitat de diners a l'any com a reconeixement del seu domini sobre cases i terres.

En realitat el senyoriu d'Alaquàs és un exemple més de l'actitud de la burgesia valenciana de la segona meitat de segle XV i principis del XVI que inverteix molts diners en la compra de terres i que acreixerà el seu poder a tot el llarg del segle; fins i

tot, molts dels seus components reben títols de noblesa a finals del segle XVI i principis del XVII. Pel que fa al cas d'Alaquàs la família Aguilar adquirirà importància al llarg del segle a través de matrimonis amb la xicoteta noblesa de la capital i del regne i es a l'any 1601 que el rei Felip III concedirà el títol de comte a En Lluís Pardo de la Casta, besnet d'En Jaume García d'Aguilar.

Pel que fa a les rendes que s'obtenen del senyoriu sembla ser que són invertides pel senyor de diferents maneres: en cens a llarg terme, en la compra de terres als pobles dels voltants, en les fundacions religioses i en mantenir o augmentar el prestigi social (construcció del gran palau, residència senyorial, de la segona meitat del segle XVI (11).

Comentaris a l'inventari de béns de Pere García, mestre obrer de vila.

a) La llengua del document

El vocabulari.- Encara que no ens proposem de fer un estudi extens de la llengua del protocol notarial que comentem, volem remarcar-ne alguns fets interessants. Cal dir, pel que respecta al vocabulari, el següent:

- Utilització de paraules llatines (item , quondam, primo, maior, ultra...) que per altra banda són freqüents en uns moments en què el llatí s'empra en gran part de la documentació jurídica.

- Presència de gran quantitat de grafies antigues: lurs (per llurs), païm (per pam), crehedors (per creditors), loch (per lloc), apres (per després), desus (per dessús), presehint (per precedint), sots (per sota), raho (per raó), buyt (per buit), envernificada (per envernissada), livellar (per llevel·lar)... Cal destacar la gran quantitat de paraules que comencen pels grups consonàntics se (scrit, scientment, scabeig, scubeta), sd (sdevenidor) i sp (spalmador, spasa).

- Quasi inexistència de castellanismes que es limiten al lèxic, sense calcs lingüístics en les construccions. Esmentem "pardillo", "reposter" i possiblement "scubeta".

La sintaxi.- És molt senzilla; es tracta simplement d'oracions afirmatives coordinades pel "item" llatí.

En resum i sense entrar en l'estudi lingüístic del document cal afirmar que la puresa de la llengua emprada és quasi bé total i que ni pel que fa al lèxic ni en les construccions de paràgrafs trobem els castellanismes als que dissortadament estem tan acostumats i que tenen un origen no molt llunyà. Creem que l'estudi dels inventaris notariais podrien donar llum sobre la nostra llengua als voltants del segle XVI, i contribuir d'aclarir el problema que hi ha al carrer entre el valencià i el català, sobre tot si l'estudi es fa des de l'únic punt de vista que cal fer-lo: objectiu i científicament (moltes de les paraules avui "discutides" com a valencianes -nosaltres, aquest, vermell, dolent ésser, esdevenidor, calçons, etc- es troben en aquest document).

b) Els béns de la família

- **La casa.**- La que descriu el document "posada en lo loch de Alaquàs en lo carrer maior" consta de les següents peçes:

- "la entrada".
- "un studiet"
- "la cuyna que esta en la entrada de dita casa".
- "/lo corral"
- "el celler"
- "la cambra dalt de dita casa" (12)
- "lo terrat que ve damunt lo celler".

Es tracta d'una casa modesta, típicament de poble i de què hem conservat l'estructura fins als nostres dies (encara queden a Alaquàs moltes cases que tenen aquesta disposició). Té una funció rural, de planta rectangular, estreta però allargada, amb una obertura al carrer. Després de la porta trobem un passadís lateral (encara que hi ha cases que el poden tenir al centre) al que dóna l'únic dormitori de la planta baixa ("l'estudiet") que trau una finestra al carrer; després ve un espai més ampli destinat a menjador i cuina, on sol haver-hi una xemeneia de campana. A continuació ve el "corral" obert al cel al que dóna l'estable i el celler. L'estable està cobert per la pallissa i dalt del celler hom

emmagatzema la llenya per a cuinar i cremar durant l'hivern. La planta superior es fa servir com a dormitori o magatzam (la "cambra").

- **Parament de casa.-** "En la entrada i mejador de dita casa foncn atrobat lo seguent":

- "hun mig cofre vell ab pany sens clau"
- "hun artibanch de dos caixons" (13)
- "tres scabeig vells" (14)
- "dos cadires una de cuyro, altra de costelles velles" (15)
- "un cofre molt vell ab un gran forat en mig sens clau de pany"
- "dos taules de pi la una gran y la altra chica, la gran sense peu i la chica ab peu de tisora".
- "hun pages de fusta vell" (16)
- "hun tros de cendrer de voca valua"

"en el estudi et":

- "sis post de lit de huit i deu ab ses petges usades sens envernigar" (17)

"en la cambra dalt de dita casa":

- "un llit ab quatre post e ses petges de set e nou"
- "un cofre pintat vell"
- "un altre cofre pintat"
- "tres cadires de costelles usades"
- "hun spill daurat de dona penjat en la paret"
- "hun orinal ab son estoig o cuberta"
- "hun spalrador molt sotil" (18)

Es tracta, doncs, d'un mobiliari molt simple, reduït pràcticament a allò més imprescindible: cofres que fan la funció a present dels armaris de paret, seients (unes poques cadires, tres escambells, el artibanch en la seua doble funció de seient i armari), dues taules, dos llits, un espill i poques coses més).

- **Parament de cuina.-** "En la cuina que esta en la entrada de dita casa fonch atrobat lo seguent":

- "una dotzena de olles i caçoles entre sanceres i foradades"
- "una paella de ferro chica ab sos ferros ab una giradora" (19)
- "unes graelles y dos ast e un cresfol" (20)
- "una pastera de fusta mitjancera de pastar"
- "mitja dotzena de plats y altra mitja descudelles usats"
- "una cafa y dos morters de terra ab una ma y hun talladoret".

"en lo artibanch":

- "un saler de fusta"

"en la cambra dalt de la casa":

- "dos canters de coure lo hu bo y lo altre dolent"
- "hun morter de coure ab sa ma"
- "unes tisores y una ganiveta velles" (21)
- "hun marraça ab les guarnisions de banya de cervo" (22)
- "hun morter de pedra chiquet"
- "una terraceta chiqueta de terra" (23)
- "dotzena y mitja descudelles de terra"
- "dos taces grans de vidre largues a modo de arcabus y tres planes"
- "tres gerretes de tenir olives"
- "una panera"
- "unatabayreta ab hun poch de arrop" (24)
- "una olleta de sagi"
- "hum canter de terra"
- "hun librell vell" (25)
- "sis culleretes de argent"

Com es pot comprovar el parament de cuina consisteix únicament en recipients i utensilis bàsics: olles, plats, escudelles, morters, etc. Quasi tots els objectes d'ús són d'argila, llevat de les culleretes que són fetes d'argent i que devien ser emprades solament en les solemnitats familiars, i algunes tasses de vidre. Argila, ferro, vidre, coure i fusta (saler i la pastera) són els materials que es feia servir-hi més sovint.

- **Parament de llit.**- "en el estudiet fonch atrobat lo seguent":
 - "dos matalafs de llit de set e nou de llana castellana"
 - "tres lancols e una falçada cordada blanca"
 - "hun cobertor vell"
 - "una vanova mijancera mig usada" (26)

"en la cambra dalt de dita casa":

- "tres matalafs de lana sardesca"
- "hun lancol de stopa" (27)
- "hun davant llit blanch ab vions blanchs" (28)
- "una catifeta usada de diversos colors"
- "una coixinera"

- **Parament de les parets.**- "en la cuina":

- "una estora pintada vella penjada a la paret"
- "una cortina pintada molt vella a modo de reposter"

"en la cambra dalt de dita casa":

- "dos cortines de pinzell (29) penjades en la paret la una ab la salutatio a l'altra ab la nativitat de nostre Senyor Deu Jesucrist"
- "hun paper ab la ymatge de crucifixi gran"
- "hun altre paper ab diverses imatges de sans"
- "hun cortinatge blanch ab tres cortines y lo cel"

Com a ornament de les parets sols s'invertirien unes quantes pintures religioses, bé sobre llenç ("cortines de pinzell"), bé sobre paper la qual cosa demostra la popularització de la pintura de cavallet. Les cortines a l'entrada de la casa, a l'eixida al corral, o a les finestres són un altre motiu de revestiment de la casa.

- **Els teixits.**- Hem pensat dedicar-los un apartat y classificar-los pel seu ús; així tenim: els de cuina, els del llit (ja esmentats) i la vestimenta familiar.

- **De cuina i endreç personal.**- "en hun artibanch de dos caxons... fonch atrobat":

- "unes tovalles chiques de scach de mija rasola de estopa y lli" (30)

- "dos torcaboques de scach menut molt usats e grosos guarnits de franja en torn"
- "una tovallola a modo de faixa larga"

"en un cofre pintat vell":

- "dos manils listats lo hu colors vermelles blanques y blaves y lo altre de blaves y blanques" (31)
- "dos altres manils chiquets sotils de colors" (32)
- "unes tovalles de linet del forn casi noves grosseres" (33)
- "unes tovalletes de servir de cada dia"
- "unes tovalletes de cada dia foradades"
- "tres torcaboques de scach menut lo hu tot squeixat" (34)
- "dos tovalloles"
- "dos tovalloles noves de fil y coto de scach de mija rasola"

- la vestimenta.-

De l'home:

- "huns calsots de pardillo molt vells" (35)
- "una jaqueta de cotonina verda lo cos y manegues burelles molt vella" (36)
- "una capa molt sotil de color burella"
- "unes mijes calses sendroses velles" (37)
- "hun sayo negre ab lo cos forrat de friseta negra usat" (38)
- "huns carahuells destamenya blava molt usats y apedaçats" (39)
- "un sombrero negre de feltre molt sotil"
- "dos camises de home velles"
- "hun parell de manegues de home de lens de casa noves desfilades al cap"
- "hun balandran" (40)
- "unes cabates"

De la dona:

- "hun davantal de dona de calicu blau ab una franja en torn" (41)

- "una camisa de dona tallada sens cosis nova de vintidose"(42)
- "dos cohes noves obrades al cap"
- "dos draps de coll nous començats a obrar de lens de casa"
- "hun faldar ab son cos sens cosir de camisa de dona" (43)
- "hun parell de calces cendroses noves"
- "unes faldetes de cotonina grossa blanques"
- "unes manegues saboyanes" (44)
- "hun vel de dona de seda usat ab buses"
- "una cofia desfilada nova" (45)
- "una toca de lens de casa"

de dol:

- "hun capus de dol negre de drap setze ab son barret" (46)

La relació ens proporciona dades interessants sobre la vestimenta i els teixits en general durant la primera meitat del segle XVI i allò que és més important el total de roba de que disposava una família artesana de l'epoca, encara que reduïda a l'home i a la seva dona.

L'aixovar de cuina consisteix en estovelles (per a cubrir la taula i "manils" per a cobrir el pa una vegada pastat i abans de potar-lo al forn), tovallons ("torcaboques"), tovalloles d'eixugar, tovalletes de forn i de servir.

La vestimenta, tant de l'home com de la dona, és escasa: el nostre obrer de vila disposava de uns pantalons curts (calçons), altres pantalons curts una miqueta més amples (carahuells), algunes camises, jaquetes, uns mitjons ("rnitjes calces"), un capell, la capa i el camisó per a la nit. La roba de la dona està formada per davantals, camises, faldilles, faldar, alguna roba interior, un vel i alguns mocadors de cap. Si tenim en compte que moltes de les peçes porten al seu costat els qualificatius de "molt usades", "velles", "apedaçades", "rasa", "desfilat"... ens adonarem que l'inventari recolleix probablement tota la roba que el matrimoni ha utilitzat al llarg de la seua vida i que malgrat el dolent estat de conservació es guardava per a utilitzar-lo en d'altres menesters de la casa, fonamentalment com a draps de cuina.

Cal remarcar la varietat dels teixits que es feia servir per a la confecció de la vestimenta i l'altra roba: la "stopa", el "lli", el "llinet", el "coto", la "friseta", la "cotonina", la "estamena", el "cànem", la "seda", el "llenç", la "llana"... són les fibres animals i vegetals més utilitzades. Llavors creem que podem afegir que algunes d'aquestes fibres les treballa la propia família ("lli de casa", "llenç de casa") i el mateix inventari ens parla de la existència en la casa de "uns fus", "una filosa" i "un peu de debanadora".

D'altra banda, els qualificatius de procedència ens indicarien l'origen d'algunes modes i textils: "llana castellana", "llana sardesca", "orlanda grossera", "mànegues saboianes", cosa que pot permetre, després de l'estudi d'una gran quantitat d'inventaris aportar noves dades sobre el comerç dels teixits a més a més de les modes, durant el segle XVI.

- **Les joies i els diners de la família.**- En la seva casa, dins de "una caixeta de pi ab son pany y clau" el nostre obrer de vila guarda les joies i els diners:

- "hun gesarant de or" (47)
- "un collaret de perles queixalenques" (48)
- "sis culleretes de argent"
- "vint y hun ducat çoes deu doblons sivillans y hun ducat de de la barqueta"
- "trenta reals castellans entrels quals hia alguns sogorbins"
- "hun real navarro"
- "trenta y set sous sis diners en reals valencians"
- "un sagell de argent ab ses armes a modo de sagell de doure leter lo senyal es una P trencada en hun tros de fusta"

"en una bossa de cuyro burella":

- "nou reals castellans"
- "cinch sous hun diner en menuts"

La relació que ens comunica l'inventari acredita la varietat del monedatge circulant al Regne de València durant la primera meitat del XVI i la seua procedència.

El ducat era la moneda d'or mentre que el ral era d'argent. Des del començament del regnat de Carles I, els regnes hispànics es troben inclosos dintre l'àrea del ducat (el valor nominal del qual hi havia estat fixat en 375 maravedissos segons les Orde­na­ces de Medina del Campo del 1497). Com a unitat àuria el ducat era forga abundant, doncs hi havia estat encunyat en grans quantitats a la llei de 23 7/8 quirats, encara que al 1537, Carles I decidí la substitució del ducat per l'escut de 22 quirats. El ral, com ja hem dit, es una moneda d'argent, encara que no hi sabem si els que nomena l'inventari eren de a vuit, de quatre o de a dues. Suposant que els rals dels que es fa esment en l'inventari foren de a vuit el total de diners reduïts a moneda valenciana (1 lliura igual a 240 diners) pujaria al voltant de les 40 lliures. Es bastant difícil saber el valor real d'aquest diners a l'època ja que desconeixem el preu de les coses corrents, tanmateix en l'inventari es fa menció d'un rebut de venda de nou fanecades de "terra campa" (terra de regadiu) per 49 lliures, y d'un altre, datat al 1536, i per tant contemporani cronològicament de l'inventari, de "quatre caficades de mallol y una de terra campa" (24 fanecades de vinya nou plantada i 6 de terra per a hortalisses) per 12 lliures i 12 sous; encara hi ha altre rebut de venda de 9 fanecades de vinya per 40 lliures. Dissortadament desconeixem d'altres equiva­lències, sobre tot d'objectes, utensilis i eines d'us diari i que­viures de primera necessitat, encara que per comparació amb el preu de la terra (no oblidem que la terra que es pot comprar es escassa) pensen que les 40 lliures soc çà poc lla que guarda a la seva casa En Pere García es una xicoteta fortuna que podria permetre comprar 8 ó 9 fanecades de les millors terres de regadiu i vinya i possiblement, més del doble de terra de secà i vinya nou plantada.

Pel que fa referencia a les joies es redueixen exclusivament a un collaret de perles molt xicotetes ("perles quixalenques") i a una malla o barriola d'or qu'es posava com ornament damunt del vestit ("un gesarant").

- **Les eines de treball d'un obrer de vila.-** En "hun cofre molt vell ab un gran forat en mig sens pany ne clau dins lo qual fonch atrobat lo seguent":

"hun compas voltat"
"tres palustres de reparar" (49)
"una podadora" (50)
"hun enformador" (51)
"tres barrines molt sotils"
"una barrina gran"
"hun compaset chich molt dolent"
"huna gubiera molt royn" (52)
"huna axae manech separat" (53)
"hun tros despasa pera raure lo reparat"
"hun tros de fusta ab hun ferro per aliveliar".

Estem en la creença que els inventaris poden aproximar-nos al coneixement dels instruments utilitzats pels diferents professionals de l'època i per tant acostar-nos al descobriment del nivell tècnic assolit. Creem convenient destacar, respecte al nostre obrer de vila, que la ferramenta que fa servir es molt limitada, encara que hi ha estat la bàsica fins quasi als nostres dies.

- **Les armes que hi han a sa casa.**- En "la cambra dalt de dita casa" dins de "hun cofre pintat vell... fonch atrobat":

- "una spasa molt sotil"
- "hun cacut sens boyna".

Com es pot veure es redueixen a una espasa i a un cas (esque-
na de gabinet o part oposada al tall).

- **Els aliments trobats a l'inventari.**- En "hun artibanch a la entrada de casa":

- "una olleta chica envermijada ab mig quart de casca" (54)
'a la entrada de casa":
- "una gerra de tenir farina chica buyda"
- "una altra gerra chica per a tenir vinagre que cabia cinch canters poch mes o menys"
- "una gerra de tenir vi que cabia trenta o quaranta canters"
"en la cambra dalt de dita casa":
- "una olla de terra ab una poca mel rosada"

- "hun quarter y mig de cansalada"
- "tres gerretes de tenir olives les dos buydes y en l'altra niha tres o quatre liures de oli"
- "una tabayreta an hun poch de arrop".
- "una olleta de sagi" (55).

Si ens fixem els aliments que ens trobem a la casa de Pere Garcia son tots ells de fàcil conservació bé perquè els salaven (cansalada) bé per la quantitat de sucre que tenien ("mel rosada", "arrop"), bé per la seva preparació especial ("sagi"). Per a cuinar s'utilitza l'oli (conreu freqüent en el secà d'Alaquàs fins temps no molt llunyans ha estat l'olivera) y per a beure el vi, beguda que per la seva importància dintre de l'economia familiar li dediquem un apartat. El pa es altre aliment bàsic.

c) La variada economia familiar, com a conseqüència de la tradicional economia de subsistència.

L'obrer de vila en Pere García complementa la seva economia amb algunes altres activitats, fonamentalment l'agricultura de policultiu l'obtenció del vi i possiblement de l'alcohol, i el treball en sa casa de algunes plantes textils, a més del cultiu del cuc de seda.

1) Les terres que trevall.-

- A Alaquàs: • "hun moreral de 4 fanecades a cens de 1 sou 8 di sou 8 dines"
- "una caficada de terra franca dels fruits a cens de 7 sous per caficada" (56)
- A Torrent: • "cuatre caficades y mija de mallol a 10 dines per caficada"
- "9 fanecades de vinya a 20 dines per caficada"
- A Xirivella: • "9 fanecades de vinya a 20 dines per caficada".

Així, En Pere Garcia té un total de 55 fanecades dividides en cinc parcel·les que estan situades en tres termes municipals diferents encara que molt pròxims un dels altres. Ens sembla que la propietat és important per a l'època i per suposat molt més gran a la mitja actual.

La morera de cucs (én relació de béns es fa esment de dues persones que deuen càrregues de fulla de morera al nostre obrer de vila), la vinya, l'olivera, el blat i les hortalisses constituïen els conreus més importants. Predomina la terra de secà.

Pel que fa al cens que es paga al senyor territorial es pot establir una aproximació al valor real de les terres i els seus fruits: així veem com "6 fanecades franques de fruits" en terra de regadiu (partida del Ters) tributen tres vegades més que la mateixa extensió de vinya i catorce vegades més que la mateixa extensió de vinya nou plantada ("malloí"), la qual cosa ens porta a establir una jerarquia en el guany del camperol amb respecte als fruits que obté de la terra: el blat i les hortalisses serien els conreus més rendables, en segon lloc vendria l'explotació de la fulla de la morera i, últimament, la vinya.

2) El vi. La destil·lació.- El conreu de la vinya (al corral de la casa d'en Pere Garcia es mencionen "dos sarmenteres" que cadascuna té "setze dotzenes de sarments") i la obtenció del vi devien ésser un complement important de la economia familiar. En la casa ens trobem el celler i tot allò necessari per a la verema: "una trascoladora de terra", es a dir, el cubell que es posava sota la tina (recipient de fusta hon es trepitjen els grans de raim) i que es feia servir per a passar el vi des d'aquesta a altres recipients ("bota", "gerres"). L' inventari menciona l'existència al celler de "quinze gerres grans vinaderes de les quals hi ha dos plenes de vi vermell e les altres buydes que cabran les dos plenes cinquanta cinch fins en sexanta canters poch mes o menys" i "huyt gerres entre mijanceres i chiques vinaderes buydes"; així el total de vi emmagatzema pujava a quasi 650 litres (a raó de 11 litres per cànter) però és evident per la quantitat de gerres que hi ha que en alguns moments hi hauria molt més vi al celler. Cal dir, finalment, que el document fa menció també d'uns alambins ("huns alambins mijancers ab sa caçola) que és molt possible que s'utilitzaren pera la destil·lació del vi.

3) La seda. La xicoteta industria textil familiar.- La seda ha estat un complement tradicional de l'economia de les famílies de l'horta de València fins a les darreries del segle passat. En el

document es fa menció de "una poqueta seda fluxa en hun paper" i encara que en l'inventari no es fa referència al típic canyís per al cuc de la seda sabem que era part important de les rendes del nostre obrer de vila (posa a la venda gran quantitat de llenya de morera). No devia ésser la seda l'únic textil produït en la casa; la presència d'una "filosa molt delicada de peces", "hun fus" i "un peu de debanadora de ferro" acreditarien l'existència d'una xicoteta indústria que abastiria de teixits a la família.

Creem que tots aquests aspectes, finalment, vendrien a assenyalar la gran importància de l'auto-abastiment familiar durant la primera meitat del segle XVI.

d) Els drets senyorials a través de l'inventari

Les propietats d'en Pere Garcia estan situades en tres llocs de senyoriu, Alaquàs, Torrent i Xirivella, senyoriu laic el primer i l'últim i eclesiàstic el segon.

En els tres senyoriu els amos son senyors "eminentes" de les cases i terres i, per tant, tenen el dret de rebre una quantitat de diners per cada casa y fanecada de terra que habiten i trevallen els seus vasalls, encara que aquests tinguen la propietat "útil", és a dir, poden treballar les terres, les poden vendre i llegar-les als seus hereus. Així, Pere Garcia reconeixent el domini directe dels respectius senyors els paga una xicoteta quantitat de diners per Sant Joan i Nadal; respecte als fruits dels camps el senyor també té dret de percebre'n una part encara que no en tots els casos ja que el mateix inventari concreta que "una caficada de terra" tinguda "sots directa senyoria del dit Senyor d'Alaquàs és "franca dels fruits".

D'altres drets senyorials que ens aparéixen en el document són la "fadiga" i el "lluisme". El primer és el dret de prelació o apropiació d'una heretat que té el senyor del domini directe quan l'enfiteuta vol cedir-la a una altra persona i pel mateix preu que aquesta anava a adquirir-la. El "lluisme" es la quantitat que es pagaba al senyor del domini directe en l'acte d'aprovar la venda, gravamen o permuta d'una hisenda enfiteutica ("item altra carta en pergamí... ab la qual en Joan Martínez del lloch de Torrent e na Ysabet muller de aquell veneren an

Eugenio de Medina quatre caficades de mallol e una de terra campa per preu de dotze liures dotze sous ay epoca del preu y licentia del Senyor directe").

e) D'altres aspectes de l'inventari

Els inventaris indirectament ens adonen unes altres notícies que poden proporcionar noves dades per al coneixement de diversos aspectes de l'època. Nosaltres, com a exemple hem remarcat les següents:

1) Notícies sobre diverses mesures de capacitat, unitats de pes, mides de longitud, mesures de superfície:

- Una gerra de tenir farina... en la qual hi havia hun **mig almut**" (57)
- "una **barcella** vella" (58)
- "una altra gerra chica pera tenir vinagre que cabia cinch **canters** poch mes o menys (59)
- "tres o quatre **lliures** de oli (60)
- "una madeixeta de coto que pesa dos **onces**" (60)
- "**mija arrova** de carbó" (61)
- "'cuatre **carregues** de feixos" (62)
- "cànem cru que tira vint y cinch **alnes**" (63)
- "cinch **palms** de lens" (64)
- "sis post delit **de huyty deu**"
- "l'it ab quatre post e ses petges de **set y nou**"
- "una **caficada**"
- "un moreral que son quatre **fanecades**"

2) Notícies de partides, séquies i camins que poden ajudar al coneixement històric de la comarca:

- "quatre fanecades en la partida de la **cequia de les eres**... segons afronten de una part ab **camí de Torrent**... e de altra ab **cequia del Ters** cam i en mig"
- "unacaficada... en la **partida del Ters**"

- "quatre caficades y mija... en la **partida del alter** segons afronten de una part... ab lo **cami real** que va a Torrent"
- "nou fanecades... en la partida del Censal".

3) Notícies sobre la religiositat de l'època:

- "a quatre de abril del any de la nativitat de nostre senyor Deu Jesucrist mil cinchcents trenta"
- "fan inventari... preshint tots temps la senyal de la vera creu"
- "en la cambra dalt de dita casa fonch atrobat dos cortines de pinzell penjades en la paret la una la salutatio e l'altra a la nativitat de nostre Senyor Deu Jesucrist"
- "hun paper ab la ymatge de crucifixi gran"
- "hun altre paper ab diverses imatges de sans"
- "hun ciri de cera blanca de acompanyar lo corpus que pesa cinch liures".

CLOENDA: Les característiques de la família que són avui un tema privilegiat en les investigacions històriques de la major part de països europeus, a França i Anglaterra sobre tots, és encara un tema desconegut entre nosaltres malgrat que els estudis de demografia històrica han avançat molt durant els darrers anys. Això no obstant falten monografies sobre aspectes familiars quasi bé desconeguts com el tipus de casa y el seu parament (mobiliari), la vestimenta, les joies i els diners, el treball i les eines utilitzades, l'alimentació, l'economia familiar (les propietats i d'altres aspectes), els costums, les lectures, etc. En aquest treball nosaltres hem intentat d'aproximar-nos a alguns d'aquestos aspectes mijantçant el comentari d'un dels nombrosos inventaris notariaus que es conserven als nostres arxius. Ens cal doncs, l'estudi sistemàtic d'aquesta important font documental per a conèixer la família i la societat valenciana durant l'Antic Règim.

Transcripció de l'inventari de bens d'en Pere Garcia, obrer de vila d'Alaquàs

**Die XVI mensis juny
anno a nativitati domine MDXXXIII**

perço com segons sancions e disposicions de dret furs e privilegis del present regne per la confectio del inventory al hereu son conser vats lurs drets integres e no son tenguts ne obligats als crehedors hereditaris ultra les bens e forces de la herentia Per tal los noble don Hierony aguilar en nom de pro curador del convent frares e monastir de la Verge Maria del olivar construit en lo loch de alaquas e lo discret en Luis Joan Vaziero notari sindich del hospital general de la Ciutat de Valentia hereus del honorable en Pere garcia obrer de vila segons que la herentia consta ab testament rebut per lo discret en Gaspar Gil quondam notari a quatre de abril del any de la nativitat de nostre Senyor deu Jesucrist mil cinchcents trenta e apres mors de aquell per en gaspar gil notari desus scrit regent los libres del dit quondam en gaspar gil notari rebedor del dit testament publicat a set e a quinze del mes de juny del present any mil cinchcents quaranta tres en los dits noms scientment e de bon grat fan inventari memorial cap breu e repertori dels bens e dret de la dita herentia del dit mestre pere garcia obrer de vila atrobats en la dita herentia presehint tots temps lo senyal de la vera creu (senyal) en e per la forma seguent E primerament posen

en inventari les coses següents Primo una casa del dit defunt situada e posada en lo loch de alaquas en lo carrer maior tenguda sots directa senyoria del Senyor del dit loch a cens de set sous cascuns anys pagadors en les festes de nadal e sent joan migerament ab fadiga e luisme e a set dines per raho del present segons afronta de una part ab cases de joan romeu e de altra part ab la bassa antiga del dit loch a dos parts e ab lo dit carrer, dins la qual fonch atrobat lo següent primo en la entrada de dita casa fonch atrobat primo hun mig cofre vell ab pany sens clau buyt Item hun artibanch de dos caxons lo hu de tenir pa y lo altre fonch atrobat lo següent primo unes tovalles chiques de scach de mija rasola se stopa y lli Item hun tros de lens que sobra de la mortalla Item dos torcaboques de scach menut molt usats e grosos guarnits de franja en torn Item hun tros de cendrer de poca valua Item una tovallola a modo de faixa larga Item hun saler de fusta Item hun estoig de dona daurat sens ferramenta Item una olleta chica envernificada ab mig quart de casca poch mes o menys Item una madeixeta de coto que pesa dos onces poch mes o menys gros

Item tres scabeig vells Item una barcella vella
Item una estora chica vella Item dos cadires
una de cuyro altra de costelles velles Item hun
cofre molt vell ab hun gran forat en mig sens
pany ne clau dins lo qual fonch atrobat lo
seguent primo hun compas voltat Item tres
palustres de reparar Item una podadora
Item un enformador Item tres barrines
molt sotils Item hum compaset chich molt do
lent Item una gubiera molt royn una axa
e manech separat Item hun tros despasa
pera raure lo reparat Item hun tros de
fusta ab hun ferro pera livellar Item una
marfega vella sense res Item mija arrova
de carbo poch mes o menys Item una gerra
de tenir farina buyda en la qual hi
havia hun mig almut Item una altra gerra
chica pera tenir vinagre que cabia cinch can
ters poch mes o menys Item una barrina
gran Item hun pages de fusta vell Item
una gerra de tenir vi que cabia trenta o
quaranta canters poch mes o menys buyda
Item sis posts de lit de huyt y deu ab ses
petges usades sens envernigar Item dos
banchs de cullir fulla Item una gerreta chica
de tenir cendra ab una poca cendra Item dos
taules de pi la una gran y la altra chica la
gran sense peu y la chica ab peu de tisora Item

en la cuyna que esta en la entrada de dita casa fonch atrobat lo seguent primo una dotzena de olles y caçoles entre sanceres y forades Item una paella de ferro chica ab sos ferres ab una giradora unes graelles y dos asts e hun cresol Item una pastera de fusta migancera de pastar Item mija dotzena de plats y altra mija descudelles usats y una çafa y dos morters de terra ab una ma y hun talladoret Item una estora pintada vella penjada en la paret Item una cortina pintada molt vella a modo de reposter Item en lo corral de dita casa fonch atrobat dos sarmenteres ab setze dotzenes de sarments poch mes o menys Item deu carregues de llenya de morera poch mes o menys Item en lo celler de dita casa fronch trobat lo seguent primo quinze gerres grans vinaderes de les quals niha dos plenes de vi vermell e les altres buydes que cabran les dos plenes cinquanta cinch fins en sexanta canters poch mes o menys Item huyt gerres entre mijanceres e chiques vinaderes buydes Item una trescoladora de terra Item en hun stu diet fonch atrobat lo seguent primo dos ma talafs de lilit de set y nou de llana castellana Item tres lancols e una flaçada cardada

blanca e hun cobertor vell e una vanova mi
jancera mig usada Item en la cambra dalt de
dita casa fonch atrobat lo seguent primo dos corti
nes de pinzell penjades en la paret la una ab
la salutatio e l'altra ab la nativitat de nostre
Senyor Deu Jesucrist Item hun llit ab quatre
posts e sos petges de set y nou envernecat quasi
nou Item tres matalafs de lana sardesca
Item hun cofre pintat vell ab son pany sens clau
dins lo qual fonch atrobat lo seguent primo hun
capus de dol negre de drap setze ab son barret
Item una spasa molt sotil e hun caçut sens bayna
Item una catifeta usada de diverses coiors
Item dos manils listats lo hu colors vermelles
blanques y blaves y lo altre de blaves y blan
ques Item dos altres manils chiquets sotils
de colors Item huns calcots de pardillo molt
vells Item una jaqueta pardilla vella Item
altre parell ce calcons de pardillo Item una
capa vella ja rasa de drap negre Item una
scubeta de drap negre rasa Item cinch
o sis trocets de drap de poca importancia ne
gres y de pardillo Item una capa molt sotil
de color burella Item unes miges calces cen
droses velles Item hun sayo negre ab lo cos
forrat de friseta negra Item hun sayo
de pardillo tot pedacat molt vell Item huns

carahuells destamenya blava molt usats y apedacats en los quals hia una bossa de cuyro burella dins la qual foren atrobats nou reals castellans y cinch sous hun diner en menuts Item una jaqueta de cotonina verda lo cos y les manegues burelles molt vella Item una olla de calces burelles molt velles Item hun parell de cabetes de flor velles Item hun sombrero negre de feltre molt sotil Item hun davantal de dona de calicu blau ab una franja en torn ítem hun tros de lens destopa de una alna poch mes o menys Item hun torcaboca Item hun spalrador molt sotil Item hun balandrano de drap pardillo usat Item una olla de terra ab una poca mel rosada Item hun altre cofre pintat ab son pany y clau dins lo qual fonch atrobat lo seguent primo una filosa molt delicada de peces Item un fus Item hun davantal de filet ab lista progues Item altra davantal blanch ab vions blanchs usat Item una camisa de dona tallada e sens cosir nova de vitidose Item dos cohes noves obrades al cap de linet e orlanda grossera Item altres dos cohes de la mateixa sort Item dos camises noves de lens de casa obrades de blanch lo cabes Item dos trocets de orlanda grosseta de

una alna poch mes o menys Item unes tovalles de fil de scach mijancer mijanceres usades Item altres tovalles del mateix lens de scach de mija rasola usades Item dos tovalles noves de fil y coto de scach de mija rasola Item unes tovalles de linet del forn casi noves grosseres Item una tovallola quadrada usada de linet desfilada en torn Item altra tovallola de la mateixa sort hun poch mes chica Item dos draps de coll nous comencats a obrar de lens de casa Item hun faldar ab sen cos sens cosir de camisa de dona Item cinch alnes de cotonina crua Item hun lancel de stopa Item cinch palms de lens molt usat a modo de manegues Item hun parell de calces cendroses noves Item una tovallola de orlanda de cap Item unes tovalletes de servir de cada dia ab huns vions blancs Item dos camises de home velles Item altra camisa de home vella Item altres tovalles de forn usades Item una tovallola larga modo de toca de lens de casa Item set alnes y mitja de una pesa de torcaboques de scach Item unes tovalletes de cada dia forades Item hun parell de manegues de home de lens de casa noves desfi

lades al cap Item dos cabesos de camisa desfilats
nous Item hun faldarycos de camisa de dona
nou Item una cofia desfilada nova Item unes
tovalletes ab vions blancs usades Item
unes faldetes de cotonina grossa blanques
Item dos coxineres blanques usades Item tres
torcaboques descach menut lo hu tot squeixat
Item hun parell de manegues saboyanes chi
ques Item molts draps vells de poca valua
Item hun drap de coll nou comencat a desfilat
Item hun davant llit blanc ab vions blancs
Item hun cortinatge blanc ab tres cortines y
lo cel Item dos tovalloles Item una pesa de ca
nen cru que tira vint y cinch alnes Item tres ca
dires de costelles usades Item en la prop dita ca
xa foren atrobades les cartes següents primo
tres cartes de pergami totes cosides la primera
de les quals es hun carregament de censal can
cellat rebut per en frances menor a onze de
febrer any mil cinchGents l'altra carta es una
venda feta per en frances Joan del loch de Chil
vella a joan puigvert de nou fanecades de terra
poch mes o menys per preu de vint y una liura
ay ferma del senyor directe la qual venda es re
budaper lo dit frances menor a quatre de febrer
dit any ay apoca del preu al peu de aquella la
altra carta es hun quitament fet per en luis
cario rebut per anthoni julia a dihuyt de febrer

dit any Item una altra carta en pergami rebuda per en Matheu corrit notari de lo any Mil Cinch cents y quatre ab la qual se mostra con en miquel crespí laurador de benitucer ena Ursola muller de aquell veneren an mahomat maçot de ala quas una caf icada de terra campa poch mes o menys per preu de trenta una lliura deu sous ay apoca del preu Item altra carta rebuda per en jaume salt quondam notari a sis de mars de any mil cinchcents vint ab la qual appar com na catherina catala y depuigvert vene al dit defunt nou fanecades de terra campa en lo terme de chilvella per preu de quaranta nou liures ay apoca del preu Item altra carta en pergami rebuda per en frances sans notari a dos del mes de agost de any Mil Cinchcents trenta sis ab la qual com en joan martinez del loch de torrent e na ysabet muller de aquell veneren an eugenio de medina quatre caficades de mallol e una de terra campa per preu de dotze liures dotze sous ay apoca del preu y licentia del senyor directe Item altra carta en pergami la qual es un trellat autentic de una venda rebuda per en frances notari a vint y huyt de maig del any mil cinchcents vint y set feta per lo magnifich frances novella doctor en leys an vigent

pascual de nou fanecades de vinya en lo dit loch de torrent per preu de quaranta liures Item una caixeta de pi ab son pany y clay dins la qual fonch atrobat lo seguent primo hun sagell de argent ab ses armes a modo de sagell de cloure letres lo senyal es una p. tren cada en hun tros de fusta Item una capceta de culleretes dins la qual caixeta hia vint y hun ducat coes deu doblons sivillans y hun ducat de la barqueta Item sisculleretes de argent que poden pesar (en blanc) Item hun gesarant de or que pesa (en blanc) Item un collaret de perles quexalenques me nudes en que y ha sexanta una perla Item trenta reals castellans entrels qual hia alguns sogorbins Item hun real navarro Item trenta y set sous sis dines en reals valencians Item una dotzena de tiretes burelles Item hun vel de dona de seda usat ab buses Item una poqueta seda fluxa en hun paper Item hun quarter y mig de cansalada Item huns alambins migancers ab sa caçola Item dos canters de coure ab sa ma Item unes tiso res y hun ganiveta velles Item hun marraça

ab les guarnicions de banya de cervo Item hun peu de debanadores de ferro Item hun morter de pedra chiquet Item una terraceta chiqueta de terra Item dotzena y mija descudelles de terra Item dos taces grans de vidre largues a modo de arcabus y tres planes Item tres gerretes de tenir olives les dos buydes y en l'altra ni ha tres o quatre liures de oli Item una panera de farga Item hun orinal an son estoig o cuberta Item una tabayreta ab hun poch de arrop Item una olleta de sagi Item hun canter de terra Item dos estores velles stretes Item hun spill daurat de dona penjat en la paret Item hun librell vell Item hun paper ab la ymatge del crucifixi gran Item hun altre paper ab diverses ymatges de sans Item hun ciri de cera blanca de accompanyar lo corpus que pesa cinch liures poch mes o menys Item en lo terrat que ve damunt lo celler foren atrobades quatre carregues de feixos de lenya de morera poch mes o menys Item confessam haver atrobat e recaure en bens de la dita herentia hun barbera serra confessa deure al dit defunt huyt liures del preu de la fulla que del dit defunt compra en lo present any Item confessam haver atrobat e recaure en bens de la dita herentia hun

morerall que son quatre fanecades poch mes o menys en lo terme del dit loch de alaquas en la partida de la cequia de les eres tenguda sots directa senyoria del dit loch a cens de hun sou huyt dines pagadors a nadal y sant joan ab fadiga y luisme segons afronten de una part ab cami de torrent e de altra part ab terres de miquel batiste corruch nou convertit gendre de alfaqui sutil e de altra part ab cequia del ters cami en mig Item una caf icada de terra franca dels fruyts es tenguda empero sots directa senyoria del dit senyor de alaquas a cens de set sous pagadors a nadal y sant joan ab fadiga e luisme situada en lo terme del dit loch en la partida del ters segons que afronta de una part ab vinyes del dit senyor cami en mig e de altra part ab terres de rodrigo de luserga marge en mig e de altra part ab terres dels hereus de joan peyro major e ab terres de bernat garcia marge en mig Item quatre caf icades y mija poch mes o menys de mallol situades e posades en lo terme del dit loch de torrent en la partida del alter de torrent tengudes sots directa senyoria del comanador de torrent a cens de deu diners per caf icada pagadors cascun any en la festa de nadal ab fadiga e luysme segons afronten

de una part ab vinyes de anthoni gil senda en mig e de altra part ab lo carn i real que va a torrent e de altra part ab vinyes de frances barbera de alaquas e de altra part ab terres de pere furio de torrent Item nou fanecades de vinya situades en lo dit terme de torrent en la partida del censal tenguda sots directa senyoria del dit comanador de torrent a cens de vint dines par caf icada cascuns anys pagadors en la festa de nadal ab fadiga e luisme segons afronten de una part eb terres de

y de altra part ab terres de

(en blanc)

Item nou fanecades de terra situades e posades en lo terme del loch de chilvella en la partida vulgarment dita del censal a cens de nou dines per caf icada pagadores en la festa de nadal ab fadiga e luisme segons afronten de una part ab cami den camarra cequia en mig e de altra ab terres de hieronym cervera ciutada e de altra part ab terres de mossen pere joan senda en mig Item confessam haver atrobat recaure en bens de la dita herentia totes aquelles vuit liures de resta de preu de una vinya que ab carta rebuda per lo discret en luis pujol notari sots cert calendary

li confessa deure lo honorable en joan bernet oller de dit loch de alaquas per raho de les quals res pon cascun anys trenta sous a quatorze de mars en una paga Item confessan haver atrobat e recure en bens de la dita herentia totes aquelles onze liures les quals en frances monblanch oller del dit loch de alaquas confessa deure al dit de funt en presentia del senyor del dit loch de alaquas de preu de fulla que li ha comprat de lo present e dessus scrit any Aquests son les bens e drets que no saltres dits doble don hierony aguilar e luis joan vaziero notari en los dessus dits noms ha vern pogut saber atrobar e recaure en la dita herenta del dit en pere garcia quondam dels quals havem procurat esser fet lo present inventari memorial capreu e reportory a conservatio dels dits bens protestant en los dits noms que si en sdevenidor alguns altres bens e drets trobaren partanyer esser y recaure a la dita herentia aquells puixam al present inventory memorial e capreu ajustar e anadir o altre de nou fer e confirir en fer e confirir lo qual presten que temps algu nols precorregua ans tots temps los reste e illes In omnibus et per omnia Les quals coses foren fetes en lo loch de Alaquas a setze dies del mes de juny any de la nativitat

de nostre senyor deu jesucrist mil cinchcents
quaranta tres senyals de nosaltres sobre
dist Don Hieronym de aguilar e luis joan vaziero
notari...

presens foren testimonis a la confectio
del present inventari los honorables en pere
miquel del dit loch de alaquas
en pere forment habitant de va
lencia en lo dit loch de alaquas re
sident"

NOTES:

- (1) "Inventari de bens de Don Jayme Garcia Aguilar realitzat a 18 de juliol del 1543", Ms. 3.089 de la Secció de Protocols Notarials del Arxiu del Regne de València, (treball inèdit).
- (2) "confessam haver atrobat a recaure en bens de la dita herentia totes aquelles onze liures les quals en frances monblanch, oller del dit loch de alaquas confessa deure al dit defunt... de preu de fulla que li han comprat en lo present e desusscrit any" i també "... confessam haver atrobat o recaure en bens dela dita herentia totes aquelles vint liures de resta de preu de una vinya... li confessa deure lo honorable en joan, bernet, oller..." (Secció de Protocols Notarials, A.R.V., Ms. 3.089).
- (3) Es pot comprovar l'importància de la terrisseria de Alaquàs durant els segles XVIII i XIX llegint les descripcions que fan Cavanilles ("Observaciones sobre la Historia Natural, Geografia, Agricultura, Población y Frutos del Reino de Valencia") i Pascual Madoz (Diccionario Histórico-Geográfico).
- (4) Casabán T.: "Breve descripción histórico-religiosa dela villa de Alaquàs".
- (5) "ítem quatre fanecades de terra moreral... plantada de alfals situades e posades en la horta del dit loch en la partida del camí de Aldaya afromten de una part ab cequia del moli del dit loch e de altra part ab moreral de consentani e ab los obradors del dit loch" (Inventari de bens de Jaume Garcia Aguilar, treball inèdit). Ms. 3809, Secció Protocols Notarials del A.R.V.).
- (6) Descripción de los pueblos, Yglesias y Parrochias pertenecientes al Arzobispado de Valencia fuera de su capital" (Ms. C-20 de la Real Academia de l'Història).
- (7) "... etc çum vos nobilis don hieronimus de Aguilar frater meus... in dicto loco de Alaquas quondam domum sitam est positam in loci dicto del portal de la moreria tentam ad censum quatuorcedem solidorum..." (Ms. 3.088, Secció de Protocols Notarials. A.R.V.).
- (8) Escolano: "décadas de la Historia de Valencia".
- (9) Juan Redal, E.: "Los señoríos de Alaquàs y Aladaya a mediados del siglo XVIII", Publicaciones del I. B de Alaquàs, nota 19.
- (10) Descripción de los Pueblos, Yglesias y Parrochias..." op. cit. Fol 190.
- (11) "Inventari de bens de Jaume Garcia Aguilar realitzat a 18 de juliol del 1543" (Ms. 3.089 A.R.V., Secció de Protocols Notarials) Treball inèdit.

- (12) "La cambra" es una habitació destinada a dormir-hi una o algunes
 • persones; a l'horta de València també es diu així al departament de la casa en el qual es té amagatzemat gra, fruita o altres collites (Diccionari Català-Valencià-Balear).
- (13) "L'artibanc" es un banc llarg, amb respatlla o sense, que té una o algunes caixes a les quals el seient serveix de tapadora (Diccionari C.V.B.).
- (14) "scabeig": seient xicotet sense braços ni respall, i a vegades sense petges (Diccionari C.V.B.).
- (15) "costelles": barreró vertical de la respatlla d'una cadira (D. C.V.B.).
- (16) "pages de fusta": braç de fusta giratori articulat a la fusta de la part inferior de la camparia de la xemeneia, que serveix per a penjar-hi el llum d'oli (Diccionari C.V.B.).
- (17) "posts de lit": cadascuna de les peces de fusta damunt les quals es posa el matalàs o la malfega d'un llit; "de huit y deu" son les mesures (ampli i llarg); "petges" son cadascuna de les barres o peces que en nombre de tres o més serveixen de suport a la part principal i més voluminosa d'un moble, con taula, banc, calaixera, llit... (D.C.V.B.).
- (18) "spalmador": raspall; cast. 'cepillo'.
- (19) "giradora": paleta de metall que els cuiners empren per a girar el que es fregeix a la paella.
- (20) "ast" barra de ferro o de fusta amb la qual aspiden longitudinalment un animal per coure'l fent lo voltar damunt el foc o dins un forn; "cresol": recipient de terra refractària, de matall, etc, dins el qual es posa oli i un ble per afer llum (Diccionari C.V.B.).
- (21) "ganiveta": ganivet gros, com el de llescar el pa, el matar porcs, etc.
- (22) "marrassa": tallant (Diccionari C.V.B.).
- (23) "terraçeta": diminutiu de terrassa, es a dir gerreta xicoteta.
- (24) "tabayreta": diminutiu de tabaira: plat o got de terrissa que servia per tindre confitura o coses dolces (Diccionari C.V.B.).
- (25) "llibrell": recipient de terrissa, a manera de plat gran, de forma tronco-cònica invertida, més ample que alt, i que serveix per a escurar els plats, rentar-se els peus, posar coses en remull, etc. (Diccionari C.V.B.).
- (26) "vanova": cobrellit d'abric i d'ornament, de teixit gruixut. Cast. colcha.
- (27) "stopa": part basta que es separa del lli i del cànem en trencar-los o pentinar-los. (Diccionari C.V.B.).
- (28) "davant llit": volant de roba que anava enganxat al cobrellit i donava la volta a tot el llit fora la part de dalt, arribant fins a terra, perquè no es veiés res de la part inferior; "vions": llistes longitudinals molt estretes. (Diccionari C.V.B.).

- (29) "cortines de pinzell": tapís, tela pintada que es penjaba per ornament (Diccionari C.V.B.).
- (30) "tovalles": peça de roba que es posa estesa la taula en parar-la per servir el menjar (cast. 'mantel'); "de scach": a quadres; "de mija rasola de stopa i lli": meitat de stopa y altra meitat de lli (Diccionari C.V.B.).
- (31) "manils": peça de roba de llana amb que es cobreix el pa pastat, abans de dur-lo a coure al forn (cas. 'mantel'), (Diccionari C.V.B.).
- (32) "sotils": prim, de poc gruix (Diccionari C.V.B.).
- (33) "linet": de lli (Diccionari C.V.B.).
- (34) "squeixat": esquixat, cast. 'desgarrado' (Diccionari C.V.B.).
- (35) "calsots": pantalons curts, que no arriben mes avall dels genolls: "pardillo": castellanisme, color castany fosc (Diccionari C.V.B.).
- (36) "cotonina": tela grossera de coto, teixida generalment a 1 éncordillada; "manegues burelles": manegues de color fosc, com sendra, intermedi entre negre i blanc (Diccionari C.V.B.).
- (37) "mijes calses": calça que cobria el peu i la cama fins al genoll (Diccionari C.V.B.).
- (38) "sayo": peça de vestit que cobria el cos des del coll fins més avall de la cintura, i era ampla i sense botons; "friseta": roba de llana, pelosa, generalment verda o vermella, que serveix per a fer cobritaules, falbetes de davall, camisetes, etc. (Diccionari C.V.B.).
- (39) "carahuells": calçons amples, que no arriben mes avall dels genolls; els portaven els llauradors; "estamenya": teixit assarjat de llana o estam i servia per a fer gipons, faldes, cobrellits, mantells, etc.
- (40) "balandran": sotana oberta de dalt a baix i guarnida d'esclavina (Diccionari C.V.B.).
- (41) "calicu": roba de cotó, més ordinària que la percala, que s'usava antigament (Diccionari C.V.B.).
- (42) "una camisa... de vintidose": camisa de drap vintidósé es el que conté 2200 fils a la peça (d'ordit) (Diccionari C.V.B.).
- (43) "faldar": la part inferior i mes volandera de la camisa (Diccionari C.V.B.).
- (44) "saboyana": falda oberta per davant, que duïen les dones en els segles XV-XVII (Diccionari C.V.B.).
- (45) "cofia": cobricap que es subjeta amb una veta davall la barba (Diccionari C.V.B.).

- (46) "capus": vesta llarguera, a manera de capa amb capulla que es duia en els segle XV-XVII principalment en els dols; "drap setze": el que conté 1600 fils a la peça (d'ordit) (Diccionari C.V.B.).
- (47) "gesarant": jaserant, malles d'or (Diccionari C.V.B.).
- (48) "perles queixalenques": perles molt xicotetes (Diccionari C.V.B.).
- (49) "palustre": paleta triangular amb que els mestres de cases apliquen el morter a la paret (Diccionari C.V.B.).
- (50) "podadora": coltell corbat per a podar (Diccionari C.V.B.).
- (51) "enformador": puntacorrent, eina de fuster i obrer de vila (D. C.V.B.).
- (52) "gúbia": enformador detall semicircular (Diccionari C.V.B.).
- (53) "axa": eina de fuster, composta d'una fulla de ferro acerada i tallant unida amb un mànec de fusta en tal manera que posant el mànec vertical, el tall queda horitzontal (Diccionari C.V.B.).
- (54) "casca": espècie de coca circular foradada en el centre, fete de pasta ensucrada i untada d'ou (Diccionari C.V.B.).
- (55) "segi": greix d'un animal. Es diu principalment del greix dels porcs i de les gallines. (Diccionari C.V.B.).
- (56) "caficada": extensió de terra que por sembrar-se amb un cafis de gra. A l'horta de València la caficada era igual a sis fanecades (Diccionari C.V.B.).
- (57) "mig almut": era una mesura de grans. Al regne de València es la quarta part de la barcella. Cada almut conté 4 quarteronets i cada quarteronet 8 mesuretes: segons l'antiga mesura de València l'almut era la quarantavuitena part del cafis; la subdivisió immediata de l'amud es el mig almut (Diccionari C.V.B.).
- (58) "barcella": es una mesura de blat. Es dividia en quatre almuds (Diccionari C.V.B.).
- (59) "canters": mesura de líquids, que conté poc més d'onze litres i serveix per mesurar principalment oli i vi (Diccionari C.V.B.).
- (60) "lliures de oli": la lliura es una unitat de pes que generalment es considera dividida en dotze unces i equival aproximadament a 400 grams (Diccionari C.V.B.).
- (61) "mija arrova": l'arrova es una unitat de pes equivalent a 12'780 kilos.
- (62) "cuatre carregues de feixos": la càrrega es una unitat de mesura, que té diferents valors segons l'objecte mesurat i segons les comarques, però que en general correspon a la quantitat que pot portar una bístia (Diccionari C.V.B.).

- (63) "cinch alnes": l'alna es una mida de longitud que servia per midar roba i devia equivaler aproximadament a un metre (Diccionari C.V.B.).
- (64) "cinch palms": el pam es una mesura longitudinal equival aproximadament a la distància que té la mà oberta i que és la vuitena part de la cana. (Diccionari C.V.B.).